

ELESETT EGY LÓ

Írta: BODÓ BÉLA

Az én ifjúkoromban, nem is volt olyan réges-rég, az előző nagyon nagy háború előtt, a ló volt az, ami most a benzin. A ló jelentette a hajtóerőt s nem is véletlen, hogy a motorok jelzése még ma is ez a két betű: H. P. Horse Power, vagyis lóerő. Így emlékszik a motor elődjére, az élő lóra, a lóra, amely akkor is lélegzik, ha nyugszik, nem úgy, mint felülmúlója, a gép, amely ugyan kineveti a lovat, amikor mondjuk 500 HP-és, de halott jószág, ha megáll; mindössze vas, kerék, drót, szög, mágnes és semmi más.

Ma a kölköcskék inkább pléhautót kapnak, vagy játéktankot, mint hintalovat, a ló egy kicsit kimenőfélben van a divatból, mint sok minden olyan, ami az én gyerekkoromban nemcsak divat, de valóság volt és általános valami. Lóverseny van még, ha nem is a ló miatt, de a pénzért, amit nyerni kéne holnap ebédre, vagy az-napi hölgyre, lóverseny van még, de milyen nagy autóversenyek vannak és repülőgép-verseny, száguldás a sztratoszféráig, igen, a ló lassan túlhaladott lesz (még Pegazus formájában is) rész-

ben az is már, ha nemcsak Magyarországot nézzük, — a íó lassan visszavonul a kultúrtörténetembe ...

Kultúrtörténetem... Némely műveltség tudósok azt állítják, hogy az emberiség fejlődésének egyik lélegzettfojtóan nagy, felmérhetetlen óriásállomása volt a kerék feltalálása. Közlekedés a kék expresszig, a Zeppelinig, a Piccard gömbig, szállítás a Queen Mary-ig és a százezer nyi ausztráliai katonáig, pici és monstrum gépek milliói és mindaz, ami csak e három címszó: közlekedés, szállítás, gép körül és ezen túl van, mind a keréknek köszönheti, hogy megszületett és működik s nem lenne, hogy egy cseppnyi példát mondjak csak: olajgond, ha nincs kerék, az egész mai perspektíva összeszűkül és összezsugorodik, ha kihagyjuk az emberi fejlődésből a kerék létezését.

Igen, millió dolog közül ami nagyon jót és nagyon rosszat csinált, a lovat is a kerék szorította ki a legtöbb helyen, a ló szegény immáron pótlék, többnyire csak szegény eszköz. Valamikor talán csak mutatóba lesz, kitömve molyosodásra ítélt a múzeumban és mintának az állatkertben, miként az előkelő de magányos bölény, amelyre először szintén szüksége volt az embernek, — mert vadászni ugyebár kell, — s mivel szüksége volt rá, majdnem kipusztította, majd később, mikor a bölényből kevés lett, értékesnek nyilvánította (csak azért mert kevés volt belőle) és ezért és humanizmusból — ketrecbe zárta.

Ha lovat látok, mindig a húzott kerékre is

gondolok, a kerékre, a gyilkosra. Már tudniillik a lógyilkosra. Ilyenkor, sokszor máskor is haragszom a kerékre, amelynek annyi előnye van, mint amennyi bűne, lévén emberi találmány. Igen, a kerék hideg találmány, a ló pedig lény és jó lény. Én szánom nagyon a lovat, mert most, ahogy van, körmétől füléig szíves állat, formája is szép úgy, ahogy én nézem. Számomra szép a ló, mint ahogy számomra vannak csúnya állatok, persze tudom: nem tehetnek róla; csúnya madarak és csúnya,, csúnya bogarak — a ló az szép. Szép a szeme, szép a hosszú feje, még a legszegényebb, legmosztohább sorsú, gebének leminősített ló is olyan nekem, hogy meg kell simogatni.

Nem úgy említtem, mint valami nagy új dolgot, mindenki tudja, hogy Amerikában számtalan helyen van rozsdásodó autótemető. Ide, a szemétre, borítják az ócska autókat, mindenki láthatott ilyesmit a moziban. Nem interpelláció, feleletet nem vár, mert tudom jól, hogy ugyan ki sajnálná a felfordult kerekű, megócskásodott, szemétre dobott, kimúlt autókat. Ezeket a csinálmányokat, amelyek ló helyett vannak és amelyeket eldobnak a gödörbe s mert nincs szüksége rá még a bacillusnak sem, tehát még be sem kell földdel takarni. Ki sajnálná ezeket? Senki, ugye! De ha lovakat elmúlt, megócskásodott lovakat, vén páriákat dobnának úgy oda valahová és szegény elhalt lábuk mereven fölfelé állna, milyen borzasztó, milyen kegyetlen lenne egy ilyen hekatomba.

A ló jó lény.

Valamikor ifiúr koromban, mikor hírlapíró kívántam lenni, azt terveztem, hogy írni fogok arról a számomra olyan szörnyűséges, rémséges látványról, ahogy megcsusszan, elesik és a földön vergődik egy jó ló. Leírást, vagy talán novellát, mások szívéhez is szólót, vagy egyszerűen olyan szentimentális-félét, a látványról és az ostorról, a türelemről, az ütésről, melynek nyoma véresen megdagad, a néma fájdalomról, amely csak a szemekben búsul, az elesettségről, amelyet még a tehetetlenség is súlyosít, a kényszerű és kelletlen segítségről, a sok mázsányi teherről és a teher egykedvű elviseléséről. Azután írtam, mert írnom kellett, sok mindenféléről. Leírást és novellát, sokféle látványról, néha elesésről is és vergődésről, persze hangfogóval, ahogy kell. ..

Végignézek betűkön, íme... az ostorról nem írtam. Gondolom, nem is írhattam. És a néma fájdalomról sem írtam. És elmulasztottam, hogy beszámoljak a kényszerű, kelletlen segítségekről, a terhekről és arról, ahogy viselik a terheket. Talán nem is én voltam az oka, talán a helyzet, vagy helyzetem volt olyan, hogy ügyelni kellett tollra és papirosra, a mondatra, a pontra, a felkiáltójelekre, a kérdőjelre. Ügyelni kellett a formára, a hangsúlyra és olyan sok mondat meg sem született, el nem hangzott, elmondatlan maradt és nem írtam meg soha, milyen az, nekem és talán másnak is, milyen is az, amikor elesik egy jó ló.

Igen, kérdőre vonom magamat. Nem írtam meg soha a fájdalmát, talán azért, mert fajda-

lom mindig volt bőven más is és azokat is csak itt-ott említhettem meg. Nem beszéltem terheiről, mert teher is volt a világban bőven, mázsás, tonnás és hipertonnás és tintámon és tollamon azok is csak ritkán szólalhattak meg. Ostorát sem szidhattam, verem a mellemet, miért? Az ostort nem lehet szidni, — miért, miért nem, nem tartozik ide, — nem, igazán nem lehet szidni.

Az ostor — ez a kis védekezésem — igen, az ostor különben sem tehet róla, hogy ő ostor. És úgy hiszem, nem is a lovak számára találta ki az ostort az ember, úgy vélem, ember találta ki más emberek számára, vagy a fejlődés során úgy kialakálódott, hiszen mi emberek nagyon sokat fejlődtünk a kőbaltától a gőzkalapácsig, az ostorra is rájöttünk fejlődésünk során. Nagyon is lehet, hogy nem a ló számára találták ki az ostort és nem azért maradt fenn valóságban és átvitt értelemben és nagyon is kiterjesztve.

Az ostort sem szidtam.

És nem beszéltem eddig a kantárról sem, a zabláról sem, erről a hideg és kegyetlen vasról, amit a ló szájába dugnak, hogy legyen mivel rángatni úgy, ahogy kell, az embernek.

A rángatásról sem írtam.

Szeretném, nagyon szeretném kipótolni egyszer, hiszen a ló, szegény bajával és terhével, mostani mellőzöttségével és az ostorral, olyan közel áll hozzánk. Ha megrúgják, neki is fáj, ha nem kap enni, ő is éhes, szomjas, ha nincs víz és fázik, ha hideg van. Nincs-e a lónak is szíve? — kérdezhetném Shakespeare Shylokjával —

nincs-e? Tüdőgyulladást is kap a ló és talán izomláza is van néha, akárhogy vesszük, így, vagy úgy, a ló szegény, zablával a szájában, vagy úri nyereggel a hátán, a ló, igen, ő is csak ember ...

Nekem különben sok mindenem nem volt, többek között lovam sem volt soha. Használni is csak egyszer használtam mint hajtőeszközt, vagy mondjuk húzóerőt, zörgős parasztszekér elé fogva, amikor valamelyik régi nyílt választásra igyekeztem, menetrendszerűen pontosan Istenháta mögé, ahol katonaság, szép kakastollas csendőrség, helybéli tűzoltóság és vizet tüzelni kész nyomós fecskendők vigyáztak jól arra, hogy az akkori nyílt választás rendben menjen. (Na gyon rendben ment: a kormány győzött.)

Az a ló a paraszti szekér előtt más volt, egészen más, mint amilyent a városban látni. Kicsike volt, mint ahogy szótlan gazdája kicsi volt, megfontolt, lassú, nyugodt, mint ahogy gazdája tempós, barnasárga és amellet foltos, mint gazdájának öreg gúnyája. Parasztló volt, tulajdonosának mindene, meghitt barát és bizalmas, kicsit családtag, élvén együtt az élet és a földbirtokok alján. Ez a ló, akiről tudok egyetmást, megingt más.

Ez városi, ez alkalmazott a metropolisban, bérért vonó, fáradszemű, hajszott személy.

Ő ló, gazdája pedig autón jár.

Aki a bakon ül, nem gazda, csak szegény alkalmazott az is. És nem tart össze a lóval, részben mert van tenger gondja magával elég, rész-

tel pedig még nem érkezett el ahhoz, hogy tudja és ezért nem is tudja a lóról, hogy az is csak alkalmazott. Vagyontárgynak nézi, az is egy kicsit a ló, igaz. Talán a különbséget is érzékeli, ami van, itten, a ló javára. Persze, nagyon is igaz, a lovat nem küldhetik el állásából télvíz idején. Nem is szólhat rá az egyik, vagy másik algazda: „Móka, vagy Boris, ha nem csinálja meg ezt meg ezt, akkor veheti a könyvét és hét végén kiléphet...” Enni is kell adni a lónak, mert különben fogja magát és kárörvendezve elpusztul. Ha meg beteg, ápolni kell, még orvost is kell hívni hozzá, mert időnek előtti halálával kisebbitheti a magánvagyont.

És a magánvagyonra nagyon vigyáznak, nagyon.

Ez itt magántulajdon és egyben alkalmazott.

Lehet, hogy öreg, vén, (bár szeretem őket, nem értek hozzá) fogai nagyok és sárgák, talán fogköve is van és az orra szabályosan gőzöl. Azt mondják, hogy a lónak szomorú a szeme. Nem igaz. Nézem a szemét, nézem, cseppet sem szomorú. Sőt: közömbös. Gondolom valahol valamilyen időben elhatározódott, hogy ő húzni fog. Télen didereg úgy fázik, nyáron izzad, oly melege van, de folyton húz. Igazán attól függ ez lóéknál, hogy ki milyen istállóban születik. Ő folyton húz... S közömbös.

Beletörődött, vélem, így történt, de mit is «sinálhat ma egy ló az emberek elleni Bizonyára eszébe sem jut, hogy őse vad ló volt, szabad és teljesen független és a civilizáció oly

sok vívmánya közül még a rátartozókat sem ismerte, nem a zablát, nem a kantárt, nem ezeket a más állat bőréből készült szíjakat, amelyekkel rángatják, sem azt a két fekete ellenzőt, amelyet olyan ügyesen kitaláltak a ló érdekében, hogy csak arra lásson, egyedül csak arra, előre, amerre húzni valója, cipekedni kötelessége van... Még megállna talán, ki tudja, valamelyik kirakat előtt, ahol szép holmik vannak, vagy ló vágyálmok s minek ugye?

Semmit nem tud, mert csak ló ő.

Ugy látszik az emberek mindent elrontanak, ami megengedi, hogy elrontsák. Az erős sas nem engedett magához nyúlni, maradt aki volt: sas. Ha az emberi erőszak elfogja, állatkerti börtönbe zárja, akkor is sas. Nem lehet megkorbácsolni, nem hajlandó kézből enni, rendíthetetlenül sas, még olyan megalkuvásokra sem hajlandó, hogy cirkuszban fellépjen, ha szuszogva és morogva is, ha fújva is, mérgesen, mint mondadjuk, az elfogott oroszlán, vagy a megkorbácsolt tigris. Nem, a sas nem lép fel.

De a ló!

Elfogták és mivel legyűrték, megtörték, ráültek a hátára.

Régi tétel ez, nem új.

Vannak, akik összehasonlítják a ló sorsát a rabszolgáéval. A rabszolgát is a legyűró hatalom léptette elő szabad és független lényből magántulajdonná és fizetés nélküli, csak etetésért alkalmazottá, úgy mint a lovat. Később, jóval később jöttek a humánus fellángolások és felszaba-

dították a rabszolgát. Az utódok, a rabszolga le-
származottak nem magántulajdonok többé, sőt
ha alkalmazottak, még fizetést is kapnak.

Sőt! Így mondják!

A lovakra meg törvényt hoztak, humánus
emberi szép törvényt, amely szerint nem szabad
őket verni és meghatározottan ennyi meg ennyi.
terhet szabad húzniok... Húzniok szabad. És
egész picit azért lehet őket verni is ...

Egy tudós a másik kontinensen kiszámította,
hogy mennyit ér egy ember dollárban, miután az
emberi testben van széntől kezdve vason át, ara-
nyig minden. Az adatokat elfelejtettem régen,,
lehet, talán 15 dollárt ér egy jókarban lévő fel-
nőtt a tudós szerint. Azt sem tudom, hogyan gon-
dolta. Ennyit ér mindenki, tehát Thomas Mann
is, Gide is, Wells is és mondjuk X. Y. is? Mérle-
gelni kéne, de fogadjuk el — az egyenlőség nevé-
ben, —ennyit érünk valamennyien, ha ép a csont-
vázunk és nincsen kő a vesénkben.

Én tudnék egy csomó embert, akik nékem
nem érnek semmit. Akikért egy fillért sem adnék,
sem életükért, sem halálukért. Olyanok, akik
nem kellenének ebbe a világba. Vannak még olya-
nok is, akiknél semennyiért sem adnám, ha na-
gyon is jelen lennének, beleszólhatnának a dol-
gokba, ezt tehetnék, azt tehetnék. Thomas Mann
pedig több nekem, mint bármennyi dollár arany-
ban, ezüstben, papírban. De a ló, akiről beszélek,
csak itt áll a ládától görnyedő fáradt kocsi mel-
lett, csak ló. Olyan, pontosan olyan, mint a többi
ló. Van fekete ló, tarka ló, fehér ló, de mind ló.

Nem? Se nem rosszindulatú, se nem erőszakos, se nem önző, se nem gyáva.

Milyen?

Nem akar más lovakat hatalma alá hajtani, nem szól bele más ló, vagy lovak dolgába, nincsenek semmiféle tervei és nincsenek ambíciói, amelyek szükségszerűségükben mások életét zavarják, nincsenek anyagi, vagy területi igényei. Ló ő, úgy, ahogy kell, ahogy mi hagyjuk.

Csak mi nem hagyjuk.

Mi egyenlők vagyunk, — legalább is mondjuk, — de nem vagyunk egyformák. A lovak egyformák, de furcsa lenne azt mondani, hogy egyenlők.

Nem is hagyjuk, hogy azok legyenek.

Mi hatalmasak vagyunk és többek közt beleszólunk a ló életébe is. Erre kimondtuk, hogy kocsihúzó, inátfeszítő, a másakra, hogy paripa. Ez uri ló, háta ló, finom ló, ez meg húzzon ennyi meg ennyi hasznos terhet, ez meg szegény ló, paraszt >ló, akit szántani tartanak.

Osztályokba tettük őket, mint magunkat.

Ez a ló kiről beszélek, amikor elindult, — télen volt ez, — elcsúszott a havon.

Nem hiszem, hogy általában jó lónak lenni, de télen bizonyára nagyon rossz. Lám vergődve csúszott szegény, aztán szomorúan, én is nyögtem belé tehetetlenségemben, elesett.

A ló minden rabsága mellett jó magas dolog, ez nagyon alacsony lett, ahogy elesett. Kínlódva nyújtózott egyik lábával, néhány ere is kidagadt nyakán és fején, erőlködve kapálódzott, riadtan,

rémülten, fel-felkapta szép hosszúkás lófejét, minden rángatódzó mozdulata, könyörgést, esengést fejezett ki, aztán egy nagy erőfeszítés után elterült, a feje is a földre hajolt.

Úgy tett szabályosan, mint minden eleső: elesett.

Egyik algazdája is ott volt, hirtelen sajnálni kezdte. Határozottan tudom és állítom, nem mint lovat, vagy alkalmazottat, mint sorstársát, vagy a közös munkában együtt élő, sajnálni kezdte mint — vagyontárgyat. A másik ló pedig — szégyenlem írni ezt, — a másik, amellyel egy munkára volt befogva, nézte egy pillanatra az elesettet, aztán elfordult tőle két fekete ellenzője között, közönyösen előre. Vájjon azt gondolta: ma neked, holnap nekem. Lehet, hogy a lovak is frázisokban gondolkoznak. De az is lehet, — hogy emberek közt élnek a lovak! — az jutott eszébe, milyen jó, milyen ezerszer jó, hogy nem ő esett el, hanem a másik. A lovak emberek közt élnek, lehet, hogy arra gondolt, milyen jó, milyen ezerszer jó, hogy nem ő terült el egész oldalával a fagyos, hideg havon, nem az ő bő és fehéres hasa fázik, nem az ő szeme meredt ki, nem őt noszogatják, verik és ütlegelik, hogy keljen fel és húzzon tovább...

Hanem a másikat.

Nem kérem, ő húz, mert ő nem esett el, jó magaviseletű ló ő.

Mi meg ott álltunk és néztük az ingyen látványt.

A földön ez a ló rövid ideig kínlódott, aztán

felkelt. Hirtelen. Ráállt négy lábára, ahogy szokás, kicsit mocskos lett a sáros hótól, kicsit remegett, hiszen olyan közel volt a halál, nyerített egyet, vájjon mit mondott?

Hálát és köszönetet rebegett¹?

Mi meg ott álltunk és az ingyen látvány után szívesen örültünk, hogy felkelt a ló. Mert ha úgy adódik, érzünk mi ám szánalmat és jók is vagyunk mi, nagyon.

Az algazda, mikor felkelt a ló, kicsit megveregette.

Megdicsérte, hogy nem halt meg a fuvar kellős közepén. A hideg zablát pedig, hiszen ideiglenesen vették ki, újra bedugták a szájába. Azokat a szíjakat is rátették, amikkel rángatják.

Amikor így beöltöztették, a jó ló hátra nézett, hogy ott van-e a sok láda, amiktől a kocsi is meggörnyedt. Persze, hogy ott volt, meg sem mozdult addig.

Hát akkor húzhatnak tovább, úgyeí

Igen, lóvezényszó és indulhatunk.

Feszül az izom és feszül az istráng, a kerekek, a gyilkos kerekek lassan megfordulnak és a ládák kövéren és súlyosan mozdulnak együtt a kocsiival.

Az ostor csettent és elöl fejbólogatva húz a két ló.

Szép fejük ütemesen bólogat, ahogy mennek és húznak előre a télben. Két ló, vagyontárgyak, alkalmazottak, két élő lény, az elmúlás küszöbén ...